

■ COLUMNA

Retroromania?

DA BERNARD CATHOMAS

Retro» è latin e vul dir: ««enavos». Retro è in trend actual, er tar nus. Per exempel, sch'in politicher postulescha da renunziar a translaziuns «che nagin legia» e pia facticamain returnar enavos als onns 1970. Da lez temp devi strusch scrittiras publicas surregionalas en rumantsch. Ins sa concentra pli u main sin la scola e la Baselia. E dasperas vegniva tut pli e pli tudestg.

Cun la translaziun da texts da tuttas sorts hai dà midadas impurtantas: dapli preschientscha dal rumantsch dapertut, dapli piazzas da lavur en il sector da linguatg e da las medias. Ed il sentiment: *Tgi che sa rumantsch sa dapli.*

Tge vuless quai dir: renunziar sin translaziuns, surtut sin texts in pau pli cumplitgads?
 – Il svilup dal linguatg vegniss interrut. Tgi crescha ils plets necessaris per discutir las tematicas dad oz, sche las translaziuns mancan?
 – Il signal vers anora fiss fatal. La Confederaziun e nundumbraivels producents da texts sa duman-

dassan cun raschun, sche lur lavur fa anc senn.
 – Il status dal rumantsch crudass. Ses prestige derivada in diever vast.

– E pertge emprender rumantsch en scola, sch'i dess adina pli pauc material da leger actual? La societad rumantscha sa sviluppescha gia daditg sur ses cunfins tradiziunals or. Sch'il linguatg resta fixà en las regiuns, manchenta el il temp modern.

– E la finala: Il dretg sin texts en rumantsch, cuntanschè cun grondas stentas, daventass maculatura.

Reducir il dumber da las translaziuns en rumantsch fiss sco da prender davent l'aua ad in che ha ina said da murir. En minga linguatg datti dapli texts che mo paucs legian che texts che tuts legian.

Pertge duessan gist ils Rumantschs leger tut quai che vegn scrit e translata?

Ins stoppia laschar reger la sauna raschun, di il medem politicher cun tutta raschun. Per la sauna raschun ston ins dentant mintgatant far in sforz, per exempel cun gidar a chapir, nua che quella sa chatta. Dar suenter a quels che fan la pli gronda canera na po esser la sauna raschun. Ir enavos per trenta onns er betg. Far da la Retoromania ina **Retroromania** anc pli pauc.

Però Tü sast, politica es «l'art da far il pussibel».
 Han ins propi fatg il pussaivel da declerar a la gliueud, pertge ch'i duvrass dapli unitad. E ch'i dovra in pau bainvulientscha per cuntanscher quella? Far il pussaivel stuess esser dapli che guardar, en tge direzziun che tut va e curren, per ir ordavant.

Politica sto esser l'art da far ch'il necessari daventa pussaivel. Ina tala politica pretenda da mintgin da far in sforz e na plascha l'emprim mument betg a tuts. A lunga vista dentant è quai la suletta via per manar ina societad en in bun avegnir.